

VIII.

Om

Torste Vaar = Fiskeriet

paa Sundmøer,

af

Strøm.

Dd 3

VIII

THE GREAT BRITISH

EMPIRE

OF

THE

Sblant Norges allerstørste Herligheder, tænker jeg, at det der faldende aarlige Fiskerie med al Rette bør regnes, dog et Aar mere end et andet; ja efter mine Tanker bør sættes næst efter Norges Skove, som den allerstørste Herlighed, ved hvis Mangel andre Herligheder og Næringsveie maae ophøre. Og da bemeldte Fiskerie er af saadan Betydning, saa var det ønskeligt, at baade dets Drift og Virkning kunde sættes paa en bedre Fod, end hidindtil er skeet, der ikke lider ville profitere saavel Landets Indbyggere og de Handlende, som hans Majestæts Interesse, og forøge Folkemængden.

Dette at vise, maae jeg reent ud melde, at jeg ikke er i Stand til, og maae skee vanskeligt for nogen, om ikke umueligt, da ethvert Steds Bølliggenhed, Brug etc., hvor Fiskeriet gaar til i Norge, ere Forandringer underkastede, baade i Henseende til Maaden at fiske paa; Fiske Tidene at fiske med og Grunden at fiske paa. Tilgemaade i Henseende til Fiskens Fedme og Mæghed, som differerer meget, da man veed, at den Fisk, der være sig hvad Slags, som fanges længere Nord fra Sundmoer, ere allestider federe end den, som fanges længere Syd eller Sonden for Sundmoer. Saa og Lustens og Virkligheds Difference, som alt i Henseende til Virkningen bør iagttages, og ere ligeledes Forandringer underkastede.

Mit Bemærke er derfor ved disse saa Blade ikke andet end at vise den Uorden og den Hinder i Fiskeriets Drift, der her udi Sundmørs District, som et af de betydeligste, om ikke det allerbetydeligste i Norge, i Henseende til det aarlige Fiskerie, som her begaaes og aarligen forøges; saa og at give tilkiende det lidet jeg veed til Fiskeriets bedre Vækning. Forinden jeg melder videre herom, maae jeg først anføre, at jeg fornemmelig og allene forstaaer ved Fiskeriet, det her paa Sundmør kaldende Torske Vaar-Fiskerie, som indtreffer i Februar, Marts og Aprilmaaned, og er just det Slags Fiskerie, der har været Aarsag til Sundmørs bedre Cultivation, Indhegninger, Oprydninger, Folkemængde, og med et Ord været Aarsag til alles Vel paa Sundmør, og manges uden for. Naar jeg nu først skal handle efter min liden Indsigt om Fiskeriets bedre Drift og Orden, end hidindtil er skeet paa Sundmør; saa maae jeg forud vise den her brugende Maade at fiske paa og de her brugende Fiske-Redskaber, samt den Uorden, som bruges i Fiskeriets Drift, hvorved mange, ja de fleste lide større Tab, end nogen lettelig skulde forestille sig. Og derefter at foreslaae en bedre Orden til den almindelige Høbs Bæste. Her paa Sundmør bruges trende Maader at fange Torsk paa, som det fornemste her kaldende Fiskerie, nemlig: ved Garn, Line og Snøre. Men af disse Slags bruges almindelig Garn, og ikke Line og Snøre, forinden paa Slutningen, da Torsken er bleven mager, og begierlig efter Aagn og Spise, undtagen af Fattige, som ikke ere i Stand til at bekoste sig Garn.

Hvilket Brug der er det fordelagtigste for Landet, det tænker jeg er Garnbrug, i det at den største og fedeste Torsk faaes ved Garn, og des Aarsag dobbelt saa meget Lever og Rogn, som ved den Torsk, der fanges ved Line og Snøre.

Denne

Denne Fordeel bringer ogsaa Garnbrug med sig, at naar Fisserne kan faae i ont Veir udsat deres Garn, hvorefter de reise strax tilbage, fanges gemeentlig best; saa maa de, der bruge Line og Snore blive hjemme, efterdi dette Slags Fiskebrug behøver Fissernes Nærværelse paa Havet den ganske Dag, som i ont Veir ei vil lade sig giøre. Derimod maae man tilstaae, at Garnbrug er meget bekosteligt, fornedelst de mange Garn enhver maae forsyne sig med, da der til en Havbaad, som bruges af 6 Mand, maae være i det mindste 60 Garn. Jeg tilstaaer, naar man var forvissat om, at man ikke paa Havet skulde ved Storm og Uveir miste Garn, saa kunde det være nok til saadan Havbaad 48 Garn, som ere tvende Garnsætninger. Men da Erfarenhed lærer, at der ere saa, som ikke aarlig miste Garn, saa maae man være betænkt paa at have nogle at sætte isteden for dem, som mistes. Aarsagen at enhver, som bruger saadan en Havbaad, maae have tvende Garnsætninger, er denne: at naar en Garnsætning bruges en Uge, hænges den op paa dertil indrettede Stænger, at Ravlerne, (det er Træestykker af Sælle eller Eene, som er af trende Fingers Brede, næsten en Tomme tykke og fuldkommen $\frac{1}{2}$ Alen lange, og ere bundne overst paa Garnet), kan tørres til den anden Uge derefter; hvorimod den anden Garnsætning, som er tør, bruges Ugen efter, da Ravlerne ellers ved idelig Brug maatte trække Søe igiennem sig, og folgelig synke til Bunds, da der ikke ved Garn kan fiskes, naar Ravlerne ei holder Garnene paa den ene Side op fra Søebunden. Paa det nederste af Garnene ere bundne fast nogle Stene, der kan trekke Garnene til Bunds, og jo større og bedre Ravlerne ere, jo strammere og lige op fra Søebunden staae de, saa der des Aarsag fiskes alletider langt bedre udi saadanne Garn med store Ravler paa, end udi andre Garn med mindre og flattere Ravler.

Hvad Garnene koste til en Havbaad, som bør være i det mindste som meldt 60 Stykker, tilligemed Strenger og Dubler, derover skal jeg give en speciel og paalidelig Regning, som følger:

Til et Garn paa 18 Masker dyb, som nu almindelig bruges, medgaaer otte Mark Hamp à 4 Sk., som har været Prisen paa Hampen i tvende Mar	2 Mk.	8 Sk.
At spinde og tvinde Hampen til Garnet, à 3 Skill.	1	8 —
Garnet at binde	1	10 —
Til et Garn medgaaer 11 Mark Snøre, à 5½ Skill.	3	10½ —
Kavlerne paa Garnet, ordinair 30	2	4 —
Work til at barkte Garnet, og Arbeidslon til at sætte Kavler og Snøre paa det	1	8 —

Er 1 Rdlr. 4 Mk. 8½ Sk.

Altsaa koste 60 nye Garn til en Havbaad

den Summa 105 Rdlr. 2 Mk. 8 Sk.

Vil man ei beregne Arbeidslønnen, som jeg tænker bør skee; men allene det, som Indvaanere maae kiobe, som er Hamp og Snøre, samt Kavler; saa betøbe de 60 Garn sig ikkun til 79 Rdlr. 1 Mark.

Desforuden bør saadan Havbaad være forsynet med fire Strenger (dog behøves ikkun tvende Strenger til en Garnsætning), enhver af dem 100 Favne lang, som er et Tou af en fuldkommen Tømmelfingers Tykkelse, der bindes fast ved Enderne af Garnsætningen med den ene Ende af Strengen, og ved den anden Ende af Strengene bindes et Dubbel af Gran eller andet let flydende Træ af 1½ Alens Længde, og

1½ Quarter's Brede og Tykkelse, der skal holde Enden af Strengen op over Bandet, saa Fiskerne kan finde igien deres udsatte Garn paa Havet, naar de anden Dag kan komme derud for at trekke dem op.

Saadan en Streng koster 2 Rdlr. 3 Mk. Og naar alle fire Strenger beregnes tilsammen, bliver det 10 Rdlr. Mk. Sk.

Ligemaade behoves til enhver Streng et Hoveddubbel, som koster 1 Mark, og et mindre Dubbel, kaldet Træl, der koster 8 Skill., som beløber sig til for alle fire Hoveddubler og Træller

	1 — — — —
--	-----------

Tilsammen koste Garnene, Strengene og Dublerne til en Havbaad 116 Rdlr. 2 Mk. 8 Sk.

Regner man derefter, at her ere paa Sundmoer og udi Sundmoers ganske District 500 saadanne ommeldte Havbaade, om ikke alle saa store, saa dog saa mange flere smaae, som med al Rette kunde anslaaes til denne Qvantitet af store Baade, og vel flere, med de dertil udfordrende Torskegarn, som anført er, saa bliver her 30000 Torskegarn, der koste tilligemed Arbejdslønnen 52708 Rdlr. 2 Mk. 2 Sk.

Ligemaade koste Strengene, som ere 2000

à 2 Rdlr. 3 Mk.	5000 — — — —
-----------------	--------------

Og 2000 Hoveddubler, samt 2000 Træller

koste	500 — — — —
-------	-------------

Tilsammen koste alle Torskegarn, Strenger og Dubler paa Sundmoer 58208 Rdlr. 2 Mk. —

Disse forommeldte Garn kan ikke bruges længere, naar der ikke haves flere end 60 Garn til en Havbaad, end fire Aar; altsaa bliver der aarslig at beregne til Garnbrug 13177 Rdlr. 8 Skill. Derimod

Kan foransørte Strenger bruges udi 6 Aar; og bliver derfor ikkun at beregne aarlig af dem 833 Rdlr. 2 Mark. Men hvad Dublerne og Trallerne angaaer, da kan ingen vis aarlig Udgift derover beregnes; thi de kan bruges baade længe og kort. Endssiont de ikke mistes ved Storm, saa kan de blive nedsat, som ofte st. er af en andens Garnsætning, og staaer saadant Dubbel under Vand i trende Jevnsdøgn, er det igiennemtrukken af Søe, og aldeles urientlig derefter til Dubbel; derfor synes mig, at jeg kan beregne denne aarlige Udgift til 40 Rdlr. Hertil kommer og det aarlige Tab paa Garn, Strenger og Dubler, som mistes, fornemmelig ved Storm og Uveir, dog et Aar lidet, men derimod et andet Aar mere. Herover kan vel ikke heller giores nogen vis Beregning; men jeg kan dog sikkert sætte 1000 Rdlr., og det ikke uden Grund, i Henseende hvad jeg selv har tabt udi de otte Aar, jeg har brugt saadan Havbaad med fine Gaen og Strenger, saasom: i Aaret 1758 mistede jeg 12 Garn, og en Streng med Dubbel. 1759 ikkun et Garn. 1760 mistede jeg 5 Garn. 1761 mistede jeg 11 Garn. 1762 mistede jeg intet. 1763 mistede jeg 9 Garn og 1 Streng. 1764 mistede jeg 27 Garn og tvende Strenger, samt tillige 5 Garn, som bleve saa ilde tilvredte, at de ei igien kunde sættes i Stand. 1765 mistede jeg 6 Garn. Altsaa bliver den aarlige Udgift ved Torske Garnsbrug paa Sundmoer 15050 Rdlr. 2 Mark 8 Skill. Derimod medgaae ikke nær saa mange Udgifter til Snore og Linebrug. Thi enhver Mand paa saadan Havbaad, som jeg her foran har ommeldet, har ikkun et meger smalt Snore af 110 Favnes Længde, der koster 3 Mk. 12 Sk., og en Blysteen for 1 Mark 8 Skill., samt Angler for 2 Skilling. Tilsammen koster et Snore 5 Mark 6 Skill. Ligesaa koster 300 Favne nogenledes smalt Snore til en Line 1 Rdlr. 2 Mark, og behovende Angler 4 Skilling, som er 1 Rdlr. 2 Mk. 4 Skill. Altsaa koster

Snoret

Snoret og Linen til enhver Mand paa en Havbaad 2 Rdlr. 1 Mark 10 Skilling. Naar man nu regner 500 store Havbaade og 6 Mand paa enhver Baad, beløber Summen sig til 6812 Rdlr. 3 Mk. Legges saa til enhver Havbaad fire Nagler à 12 Skill., som er 3 Mk., bliver det til 500 Havbaade 250 Rdlr. Ligeledes anføres tvende Dubbelstrenger, som bindes fast een udi enhver Ende af Linen paa enhver Havbaad, der koster 1 Rdlr. 3 Mark Stykker, som er 3 Rdlr., og beløber denne Udgift paa de 500 Havbaade sig til 1500 Rdlr. Heraf sees, at den ganske Udgift til Snore og Linebruget paa 500 Havbaade, bliver 8562 Rdlr. 3 Mark.

Saadant et Snore og Line, samt Dubbelstreng kan bruges udi 6 Aar, og naar samme legges tilsammen paa alle 500 Havbaade, (og exciperes Blyestene, der kan bruges Mand efter Mand, saavel som Anglerne, uden de mistes, og Dublerne) beløber det sig til 7479 Rdlr. 1 Mark; og den aarlige Udgift bliver da deraf 1246 Rdlr. 3 Mark 2 $\frac{2}{3}$ Skilling. Et Nagler, som idelig mistes og slides af, medgaaer nok aarlig til enhver Havbaad 1 Mk. 2 Skill., der beløber sig overalt til 93 Rdlr. 4 Mark 8 Skilling. Det aarlige Tab af Snore og Line med Strenger og Dubbel kan vel ikke gøres nogen vis Beregning over. Ikke heller sees der saa almindelig Tab af dem som af Torstes Garn. Men jeg tænker dog, at Tabet kan ansattes aarlig paa Sundmoer for 100 Rdlr. Altsaa bliver efter foransorte Beregning den aarlige Udgift paa Snore og Linebrug til Fiskeriets Drift 1440 Rdlr. 1 Mark 10 $\frac{2}{3}$ Skilling.

Videre Special-Beregning havde jeg ikke tænkt at gøre over den Udgift, som medgaaer til Fiskeriets Drift paa Sundmoer. Men da maaskee endeel have Lust at see videre Continuation deraf, saa skal og dermed endnu continueres, endskiont det er ikke egnet til Dierne.

Et Fiskeriets Drift behøves da, som meldt, en fuldkommen Havbaad med Seil og Rede, eller et her saa kaldet Færingsfar med fire par Aarer, der koster saaledes som følger:

Et Færingsfar koster uden ringeste Indretning paa Stedet, hvor den bygges	16 Rdlr. 3 Mk. 8 Sk.
Masken at kiobe og forfærdige	3 — — —
Fire par Aarer à 1 Mark 4 Skill.	5 — — —
Toster og Kuller at lade forfærdige, og Bord dertil at kiobe	5 — — —
Styre, Styrevold med behøvende Jern og Træfang at kiobe og forfærdige	4 — 8 —
Et Seilet medgaaer et Stykke Seildug og 6 Alen, som ansættes, da Prisen iblant lidt differerer, for	12 — — —
Det behøvende Touwerk omkring Seilet	1 — 3 — —
Arbejdsfon til at forfærdige Seilet, samt Traad til at sye det	2 — — —
Trende par Bant og Stag	2 — 1 — —
Ankertou, eller saa kaldet Fremtou med Dræg, som dertil er forarbejdet af tykke og krogede Birkegrene, hvorudi er lagt Steen, koster	4 — — —
Tilsammen 40 Rdlr. 3 Mk. 8 Sk.	

Naar nu anføres at her ere 500 saadanne Havbaade, saa koste disse tilsammen 20291 Rdlr. 4 Mark.

En saadan Havbaad kan vel bruges udi 10 Aar, ja ogsaa i 12 Aar. Men veed man, at naar en saadan Baad er brugt udi 5 Aar, den

den da ved en Baadebygger maae op igien sammes og repareres, i det at alle Træenagler i Baaden maae eftersees og tages ud, da de fleste af dem ved forhen indfaldende Uveir og Storm paa Havet ere smadreiede, samt endeel nye Jernsom maae indsættes isteden for de forrige, som deels ere forrustede, deels afbrudte. Saa og de fleste af Baandene i Baaden, der gemeentlig ere af Birk, undtagen det Baand, Masten staaer udi, og det fremste Baand kaldet Kiampebaandet, der er af Gyere, maae udtages og nye igien indsættes formedelst Forraadnelse, som er temmelig bekvæmligt; tillige om man veed, at ingen drifter sig til at bruge Seilet paa Havet længere end i 7 Aar, i det allerlængste. Og Fremtoug et kan bruges til Fremtoug længere end 5 Aar; men vel et par Aar siden bruges til Dubbelstreng. Saa kan man ikke sige, naar foranførte overveies og beregnes, Baaden med sin Rede bor ansættes længere end otte Aars Brug, og det er ganske vist endda hoist sagt; hvorefter den aarlige Udgift beregnes, der beløber sig til 2536 Rdlr. 2 Mark 12 Skilling.

Paa saadant Siceringsskib eller stor Havbaad er allerider 6 Mand, som maae være forsynede med Skindklæder, der bestaae af Støvler, store Skindskoier eller saa kaldede Skindstakker, samt Skindbuys, der koste til enhver saaledes som følger:

En Skindstak af Gedeskind	•	•	1 Rdlr. 3 Mk. • Sk.
En Skindbuys	•	•	5 — — —
Et par store Søestøvler	•	•	1 — 2 — —

Tilsammen 3 Rdlr. 4 Mk. • Sk.

Naar nu eftersees, at her ere 500 Havbaade og 6 Mand paa enhver Baad, saa bliver det 3000 Mand, der maae bekoste sig Skindklæder for 11000 Rdlr.

Disse Soe- og Skindklæder bruges i det allerhoieste ikkun i 3 Aar, og naar saa feer, medgaaer desuden udi toende Aar aarlig Læder for 8 Skill., til at lappe og stikke Stoolene, som er for begge Aar 1 Mark, og beløber sig til 500 Rdlr. Naar da denne Summa legges til den forrige, bliver der 11500 Rdlr., som aarlig skal repareres; og bliver da den aarlige Udgift 3833 Rdlr. 2 Mark.

Paa 500 Haabaade er, som meldt, 3000 Mand, der begynde Fiskeriet gemeentlig først i Februarmaaned, og om de ikke saa strax begynde at reise paa Havet, saa komme de dog den Tid ordinair ud, hvor de ligge og opholde sig, imedens Fiskeriet gaaer til, for at lave sig til ved at opsætte Fiskegieller, og andet hvad de holde fornødent at forfærdige. Og reise ei hiem igien, førend til Vaaske Høitid, da det almindelige Torste Vaar-Fiskerie gemeentlig ophører. Da nu Vaaske ikke kommer alle Aar lige tidlig, ikke heller at just alle komme lige tidlig ud for at fiske, saa kan det hændes sig, at endeel opholder sig i Fiskeriet udi 10 à 11 Uger; men endeel ikkun i 7, 8 à 9 Uger. Udi denne Tid, da de meest opholde sig paa Soen, kan de ikke faaage Brod eller Suppe af Byg- og Havremaal, som den mindst kostbare Spise, undtagen om Aftenen, og iblant ikke heller da, naar Modvind hindrer dem at komme betids til Lands; men deres meste Spise bestaaer af Riis, Flesk, Smør og Brod, som er kostbar. Og da de udi den Tid lide ont, og udstaae mangen angstet Stund og Time ved det indfaldende haarde Veir paa Havet; saa misunder ei Huusbonden sin Dreng den Spise, ikke heller tager Huusbonden det selv i Betænkning da at spise got.

Saadan Spise, tilligemed en Skaal varmt Ol, eller en Sturk Brændevin, naar de om Aftenen komme af Havet, koster ganske vist ugentlig til enhver Mand eller Karl 4 Mark 8 Skilling, og beløber

fig til for de 9 Uger 6 Rdlr. 4 Mark 8 Skilling, som er for alle 3000 Mand den Summa 20250 Rdlr.

Derester bør den ugentlige Løn beregnes udi disse 9 Uger; og da kan jeg ikke anfætte den mindre end 3 Mark 8 Skilling for enhver, som ikke allene her paa Stedet gives, men iblant meer, besynderlig naar her fiskes vel, hvilket aarlig beløber sig til 15750 Rdlr.

Vel kunde endnu med Billighed anføres flere Udgifter til Fiskeriets Drift, saasom Fiskegieller at opsætte, og Huusleie for den største Deel til dem, hvor de opholder sig hos, imedens de ved Havkanten ligge for at fiske; eller et lidet Huus at opbygge til i denne Tid at boe og giemme sin Lever udi, samt Rogn og andre Sorter Fiskevarer; men da samme deels ikke er almindelig, deels ikke heller for nogle af stor Betydning; i det at endeel boer ved Havkanten; endeel sælger sin Fisk raae til de her værende Borgere og Handlere; og endeel udi Fiskeriets Tid logerer uden stor Afgift hos sine ved Havkanten boende Venner og Vaarørende, og det ikke heller har været denne Ginde min Tanke at giøre saa vidt løst en Beregning, som allerede skeet er; saa vil jeg allene nu legge til sammen den aarlige Udgift og Bekostning udi Sundmeers Fogderie, som allerede her foran er anført for 500 Havbaade med Folk og Rede, samt Spise og Løn, til Garnsnore og Linebruget, og da beløber det sig til den Summa 58860 Rdlr. 2 Mark 14 $\frac{3}{4}$ Skilling.

Endskiont enhver kan see af foranstorte Beregning, at det her faldende Torste Vaar-Fiskerie er meget kostbart; saa frygter man dog ikke saa meget (Gud være Lov) at giøre alligevel Bekostninger derpaa. Og at Garnbruget her koster saa meget mere aarlig end Snore og Linebruget, det vil ikke sige; thi Erfarenhed har lært udi lang Tid, at Torsten, som fanges ved Snore og Line, er langt mævrere, ja ikke allene Torsten i sig selv, eller Riødet, men og dens Lever og Rognen almindelig

R. Norrøe V. S. Skrifter II. B.   S f   ganffe

ganste blod, og næsten uduelig til at salte, undtagen lidt i Førfningen af Fiskeriet, end den Torsk som fanges i Garn.

For nu at komme til mit Diemerke og vise den Vorden fornemmelig ved Garnbruget, som her udi Fiskeriet begaars, agter jeg først kortelig at melde om hvad Tid gemeentlig Fiskeriet begyndes, saa og hvorledes samme bliver brugt.

Allersidst i Januar eller først i Februarmaaned begynder een og anden at reise ud paa Havet 2 à 3 Mil fra Land, for at udsætte sine Garn, og forsøge om Torsken kan fornemmes. Gaae de der ei noget, reise de længere ud, dog i det langste fire Mil fra Land, for ligeledes at forsøge ved Garn, om Torsken er kommen. Agtes det da, at disse saa Vaade har fornunnet Torsken, og saaet noget, begyndes Fiskeriet af flere; men endda ikke af den almindelige Hob, og ikke af andre, end de her boende Embedsmænd, Handlere og Borgere, samt fornuende Bønder, der have tillagt sig flere Garn, og kan have bedre Leilighed end andre til at vove deres Garn saa langt ud paa Havet. Disse continueere Dag fra Dag at sætte deres Garn ud igien, naar Veiret er saa got at de kan komme derud, saasnart de af Soen ere optagne, og de har fornunnet, at Torsken er kommen, i hvor lidt de end faae, i Tanke næst efter at fiske bedre. Hvad Mængde Garn der da i Begyndelsen kommer ud, veed jeg vel ikke; men naar man overveier, at udi Børgensfund boer endeel Embedsmænd, og de fleste Borgere og Handlere paa Sundmoer, foruden andre Embedsmænd og Borgere, der uden for boende, som og have udi den Tid i Børgensfund deres Tienere der for at fiske, og har 1, 2, ja 3 store Havbaade, samt endeel fornuende Bønderbaade i og udenfor Børgensfund, saa bliver det en anseelig Deel Vaade, og vel ikke mindre end 100, som begynde Fiskeriet. Paa enhver af disse Vaade er ei mindre end 18 Garn, og ikke heller bruges flere

flere i Begyndelsen, da Dagene ere korte, der beløber sig til 1800 Torffe Garn.

Da nu et Garn er i det mindste 20 Favne langt; saa bliver der strap i Begyndelsen udsat 36000 Favne, eller 108000 Siellands Allen Torffegarn. Fiskerne, som kiende Grundene i Havet, og veed Torffens ordinaire Indløb, sætte da alle disse Garn i dens Røndsel, hvorved de, som have deres Garn saa langt ude paa Havet, som meldt, kan vel og faae noget anseeligt i Begyndelsen; men haver dog uden Tvivl meget flette Følger efter sig. Thi

1) Tænker jeg, at Torffen hindres udi sit videre Indløb under Land, hvorved disse virkelig efter mine Tænker, formedelst saa tidlig begyndende Garbrug, betage ikke alleneste dem selv den Fordeel, de kunde vente sig, naar de ville vie noget længere med at udsætte Garn; men endogsaa tage aldeles de fattiges Levebrød bort.

2) Naar det ikke er got Veir, tør ingen den Marsens Tid reise saa langt ud paa Havet for at optage deres Garn; men maae lade dem staae til en god Veirsdag indtreffer. Continuerer det onde Veir udi 3, 4 eller 5 Dage og længere, kan man forestille sig, at ikke alleneste Torffen, som staaer i Garnene, raadner, og altsaa uduelig til hvad den skal virkes; men endogsaa at Garnene tillige raadne, naar Torffen staaer saa lang Tid udi dem.

3) Kommer der saa haardt Veir, som ikke er rart den Marsens Tid, at Havet kommer i Bevægelse, hvilket nok kan skee, da Grundene, hvorpaa Garnene staae, er ordinariffun 60 og 70 Favne dybe, dog iblant noget dybere, falder der megen Torff af Garnene paa Bunden. Sænke Stenene, som med tykt Traad hist og her ere bundne fast under Garnene for at holde dem til Bunds, slides af; hvorimod Kowlerne, som ere bundne fast oven paa Garnet, for at holde det op fra Søebunden,

flyde op med Garnet, naar Stenene derunder ere frakomne; og altsaa drive med Binden i Havet, og ere de for Eiermanden forforede. Drives de ikke alle op saaledes fra Soebunden, er Snoret paa Garnene kommet under store Sten, Berg eller Heller paa Havbunden, der holde dem tilbage; men naar Eiermanden skal tage dem op af Soen, maae han slide, hvor da ei alle Tider treffer, at det Garn, som saakledes staaer fast, slides af; men et andet udi Garnsetningen, saa han sielden faaer sine Garn igien uden Tab af nogle. Formedst den Torske, som saaledes falder af og raadner paa Havbunden, som oven meldt er, slye andre Torske siden at komme did.

4) Paa disse Grunde, som ligge saa langt i Havet, nemlig henved 4 Mile fra Land, har ikke Indbyggerne tilforn vovet sig til at sætte deres Garn, forinden ungefærlig 3 eller 4 Aar siden; folgelig ikke heller forhen erfaret disse Grundes Beskaffenhed. Men nu ere de befundne overalt at være haard Leergrund med store og skarpe Stene belagte; saa at, naar Garnene sættes der udi got Veir en Dag, og man vil tage dem ligeledes op i got Veir den anden Dag, er man ikke vis paa at faae alle igien, da de ofte imellem store Stene ere komne saa fast, at intet andet Hielpemiddel er, end at enten det, som staaer fast, eller et andet, maae slides af.

5) Besynderlig saa langt ude paa Havet befindes iblant Strømmen saa stærk, at Garnene, der burde staae lige op fra Havbunden, legges paa Siden, saa at der ikke allene ei fiskes udi Garnene; men de blive saa flossede formedst den haarde Havbund, de giles paa af Strømmen, som man havde trukket dem over en Higte, der forarsager, at Garnene ei kan være og bruges længe, endskiont de ere nye. Denne Strøm befindes ikke alle Aar lige stærk og langvarig; men i Aaret 1765 varede saadan stærk Strøm over otte Dage, og jo længere ude

ude paa Havet, jo stærkere. Ja der vare mange Baade med Folk ude paa Havet samme Aar i meget got Veir for at tage deres Garn op; men endeel saae ikke deres Dubler og Træller, der vare bundne til Garnstrengen, form delst Strømmen, der havde sat dem under Vand. Og endeel, som blev vaer, at deres Dubbel flød sig hist og her op over Vandet, roede af al Magt for at naae det; men forladen de kom did, flød sig under igien, og kom op paa et andet Sted, saa nogle derover roede 3 à 4 Timer frem og tilbage paa Havet, forinden de fik sat paa deres Garn og Dubbel. Der gaves ogsaa de, der saaledes saae deres Dubbel, men maatte reise hjem igien, uden at faae et Garn med sig.

6) Ved saadant tidligt Garnbrug, saa langt ude paa Havet, hindres ikke allene Torffen at komme nærmere under Land, dem selv, de fattige og den almindelige Hob til stor Skade; men den bliver saa skrækket, at den vender fra et Sted til et andet. Og den, som bruger Snore at fiske med, endskiont Torffen er maver, og Veiret got, kan giøre sin faste Regning paa, at han ikke faaar en Torff paa Angelen, om han end faae meer end $\frac{1}{2}$ Mil fra dem, der udsatte deres Garn, formodentlig at Torffen, der seer disse Garn komme udi Soen, bliver, som oven meldt er, skrækket, vender af Sted og skrækker andre med sig. Ja vel ogsaa om Torffen skulde forsoie sig jiden nærmere under Land paa de der liggende store og skionne Grunde, er da allerede bleven frøgt som, og mere ustadig, og befrygtelig ei heller længe der bliver staaende; men faar bort fra vore Kyster, da der ei er mere Haab for det Aar at nyde got af Torffe Vaar Fiskeriet.

Hvad jeg her har anført, tænker jeg, at enhver vil ansee at vare rimeligt; og naar jeg nu tillige anfører det efterfølgende, troer jeg, at de fleste vil lide at vide om dets Rigtighed.

I Mæret 1764 ungefær den 8te eller 9te Februar blev erfaret, at Torffen allerede var kommen, dog ikke nærmere end henved 4 Mil fra Land, da endeel begyndte saa langt ude at satte deres Garn, hvorefter blant jeg og var en, der lod mine Følk begynde.

Den 11te Februar bleve de fleste af mine Garn optagne, da jeg fik 5 skionne Torffe; men (maaskee til min Lykke) at min Garnsætning samme Tid stod fast, saa mine Følk maatte slide, hvorved jeg mistede 5 Garn, der forvoldte, at mine Følk ikke greiede og satte ud igien, men reise hjem for at faae flere; thi om Natten derefter begyndte Uveiret at komme, som vedvarede 5 à 6 Dage, da endeel af dem, der havde deres Garn den Tid paa Havet, mistede deres fulde Garnsætning, og endeel nogle Garn; saa jeg spurgte ikke, at nogen af dem gik fri for Forliis. Derefter blev begyndt igien, da Veiret blev bedre, paa samme Sted; men ungefær otte Dage derefter, begyndte Uveiret at komme igien langt stærkere end forhen, som vedvarede udi 11 Dage, saa der ingen kunde komme paa Havet. Udi hvilken Tid Stormen og Uveiret havde stilt alle Mand ved deres Garn; saa der var ingen uden de mistede, og de fleste mistede alle deres Garn og Garnstrenger, de da havde paa Havet, hvilken Skade var meget stor. Men just dette stormende Uveir, der havde ryddet alle Garn fra Havbunden, havde og givet Torffen fri og ubehindret Passage lige under Land, og ind i Fiordene, saa at da der efter det onde Veir blev udsat Garn, den ene Dag i Fiorden her udi Bоргensund, dog allene af Huusmand og Fattige, der ikke torde vove deres saa Garn paa Havet, fyldte de den anden Dag deres Baade, da Garnene bleve optagne af Soen med den skionneste og fedeste Torff, og det saa got som lige ned for deres Stuedør. Herre Gud! hvilken Glæde blev det ikke for alle Mand. Dagen tilforn vare der mange, (det veed jeg er en Sandhed) der ikke havde saa megen Mad

i deres Huus, at de med Familie eengang kunde mætte sig; men maatte nylig forhen gaae ned ved Stranden og Fjæren for at opsænke Indvolde af Torst, Rygger, og saadant Slags Svinemad, som man mindst skulde forestille sig ville ædes af Mennecker, til at kaage, spise og slukke for Hunger paa. Nu gav Gud dem det, de i en Hast kunde kiøbe sig baade Mad og Klæder for, og videre de havde nodig.

Endskiont man af foransorte Omstændigheder, allerhelst naar man hører, at det flere Aar har gaaet ligeledes til, strax skulde falde paa de Tanker, at det her tidlig begyndende Garnbrug er meget skadeligt; saa tør jeg dog ikke allene eller ene statuere det som en fast og urryggelig Sandhed. Men da samme er af saadan Betvdenhed, og sandelig værd med Oprigtighed og uden Ophold at undersøge. Skulde det da ikke være fornødent, at nogle gamle og vittige Mænd, lige meget enten det var Bønder eller andre, skulde træde sammen for at undersøge og overveie, om ikke det hidindtil tidlig begyndte Garnbrug er skadeligt, og til Hindrer for Torstens Indlob fra Havet under Land? Skulde alle saadanne gamle og vittige Mænd falde paa de Tanker, deels af Skionsformhed, deels af Erfarenhed? da troer jeg, at der kunde fastsættes for det første en Tid af 2 eller 3 Aar, naar enhver skulde have Frihed at begynde med sit Garnbrug. Indretningen, tanker jeg, kunde skee saaledes: Sorensskriveren skulde tage til sig 12 gamle og vittige Mænd ved Søe eller Havkanten først i Januarmaaned, og da overveie dette tidlige begyndende Garnbrugs Skade eller Fordeel. Vit nogen samme Tid af egen Drift desforuden indfinde sig ved denne Forsamling, da maatte deres Sigende og Betænkende derom høres og overveies.

Blev da det tidlige Garnbrug anseet for skadeligt, da burde der vel sættes Tid, naar enhver blev tilladt at begynde med Garnbruget; men da man veed, at Torsten ikke alle Aar kommer lige tidlig paa
Grun-

Grundene udi Havet, saa kan ikke en vis Dag determineres for ethvert Aar. Men maatte ssee aarlig, efterat een og anden var bleven tilført engang om Ugen tilladt først i Februarmaaned, at udsætte Garn paa Havet paa de Steder, disse Mænd dem foreskrev, for at erfare, hvor langt Torsken er indkommet. Og den 16de Februar eller den 17de, om nogen hellig Dag indfaldt den 16de, skulde foransorte Mænd igien forsamle sig og overlegge, hvad Tid Garnbruget skulde begyndes for det Aar, som efter mine Tanker dog ei maatte udsættes længere, end til den 24de Februar. Skulde foransorte Samling ansee det tientligt forinden den 24de Februar at bevilge Garnbruget, maatte samme ssee ved Placat paa Kirkeboen, og ved en Budstikke ved Søekanten, hvor Hoben ligger for at fiske, som paa den Maade udi tvende Jevndogn overalt kunde blive bekiendtgjort; men tog nogen sig den Frihed selv uden denne Samlings Tilladelse at udsætte Garn, da burde enhver have Frihed at tage saadanne Garn op af Havet, og bringe dem enten til Fogden, Sorenskriveren eller Lensmanden, som boede i Nærvaerelsen. Og Eierren for Garnene at bøde for ethvert Garn 8 Skilling, og 2 Rdlr. til dem, der havde optaget Garnene og bragt dem i Sikkerhed; samt Torsken, som udi Garnene var fanget, at være hjemfalden til de Fattige udi Sognet, hvor de ligge til at fiske.

Saadan Foranstaltning, troer jeg og flere med mig, vil have denne store Fordeel med sig, at her aarlig blev fisket meer end ellers, formedelsst Torskens ubehindrede Indløb under Land; ikke heller mistede man saa mange Garn og Strenger med Dubbel, som meest og gemeentlig ssee først i Fiskeriet; saa og blev der menageret paa kostbar Løn og Mad, samt andet, som jeg holder her ufornødent at opregne igien, da det her foran findes at være anført.

Naar

Naar da Torffen befandtes at være indkommen under Land og i Fiordene, da burde denne Foranstaltning igien skee. Ingen i Fiordene maatte tillades i got Veir at udsætte sine Garn, forend imod det vilde blive mørkt; og ingen være tilladt siden at udsætte sine Garn, som til denne Tid er skeet til alt for stor Skade for den almindelige og fattige Hob. Thi enhver kan forestille sig, naar nogle sætte ud deres Garn strax efter de ere optagne og greiede, som kan skee ungefær Klokken 6, andre Klokken 2, 3, 4, ja og 2 à 3 Timer efterat det er blevet mørkt om Aftenen; saa kan det ikke andet skee, som oftest skeer, end at de sidste, som sætte ud deres Garn, sætte over de Forriges. Ja iblant staaer der 4, 5 og flere Garnsætninger over de første, hvorved ikke allene, besynderlig de første, som have udsat deres Garn, saae lidt eller intet Torff udi deres, dog de som staae oven paa meer. Men de miste og ofte Garn, i det at 4 eller 5 Garnsætninger undertiden komme udi en Flok eller Basse tilfammen, da enhver af Brede slider, saasnart ei Garnene hastig kan skilles ad fra hinanden, hvilket vil Tid til; foruden at de ei den Dag kan greie og udsætte dem, hvorved de have baade Skade paa deres Garn, saa og Tids- og Fiskespilde. Kommer dette hertil, at fattige Folk, der ei kan bekoste sig Garn, men allene en liden Line og Snore, miste aldeles deres forventende Fiskerie ved disse tidlig udkastede Garn, saa bliver det mere beklageligt.

Aarsagen til saadan skadelig Misbrug og Uorden er fornemmelig denne: at naar Torffen er indkommen udi Fiordene, saa bruge mange 2 og 3 smaae Garnsætninger, enhver af dem ikkun af 8 eller 10 Garn, som paa diverse Steder og Tider af Dagen udsættes, alle i Tanke der ved at fiske mere, end om disse 2 og 3 smaae Garnsætninger bleve brugte udi en stor og fuldkommen, og udsat paa et Sted; men isteden for at fiske meer efter saadannes Indbildning, fiske de mindre, og har deraf

R. Vorste V. S. Skrifter II. B.   Og   storre

store Skade, og skade andre med sig. Thi naar de med andre Fiskere fare hen at optrække deres Garn, saa maae disse reise forst hen til en Garnsætning, for at trække den op, hvortil medgaaer nogen Tid; og er deres Garnsætning indlemmet med andres, tager det endnu længere Tid, forinden de kan adskilles. Naar de da har optrækket den ene Garnsætning, fare de hen til den anden, hvor de oftest erfare, at deres Garn der ligeledes ere indlemmet med andres. Enten har da de, som forst kom, taget Skade paa deres Garn, eller de som sidst kom, og under tiden begge. Ved den Riven og Sliden, som man da kan forestille sig, tabes og megen Fisk, som falder af Garnene i Søen og raadner, hvorover den øvrige Torsk flyr Stedet. Derpaa følge grove og ærerørige Skieldsord og tilsidst Slagsmaal, hvor da tabes mere betydeligt, i Henseende til de Bøder, som saadanne kan vente sig for begangne Slagsmaal og Skieldsord, de blive tilbømt at betale, naar Tinget holdes. Efterat de saaledes for den Gang ere skilte ad, skal de igien greie deres Garn for at sætte dem ud; dette kan ikke skee, førend silde ud paa Aftenen, og da begyndes der paa en frisk, at de atter nedsette andres Garn, hvoraf flyder foranførte Skade Dagen efter.

Desuden er det beklageligt, at mange, ja jeg siger mange, da det hænder sig hart at enhver Dag ubi Fiskeriets Tid, ligge op ved Land med deres Garnsætninger, og bide indtil den største Hob ikke allene har sat ud deres Garn, men endogsaa reist hjem, naar det er blevet mørkt, hvorefter de komme og sætte toers over de andres Garn tidlig paa Aftenen; og ligeledes komme de igien tidlig om Morgenen for baade at trække deres egne Garn op, og tillige holde Inquisition i de andres, som med deres ere indlemmede, allerhelst om der ere tvende Waade, som kan hjælpe hinanden. Gaae de ikke deres Garn op, af Aarsag, at de enten staae fast, eller ere indlemmede med for mange Garn-

Garnsætninger, reise de til Lands med det stiaalne, og lade ligesom de ikke havde været der, bie og en Tid efterat de andre ere komne ud om Morgenen; og naar de da komme, bande og fiende ingen meer, end disse over dem, der har været ud ved deres Garn, da det just har været dem selv. Ellers er og Aarsagen, hvorfor de saa sildig sætte ud deres Garn, og tidlig fare ud for at trække dem op igien, ikke alletider for at stiele; men det skeer og af denne Aarsag, at naar Torsten kommer ind i Borgenfjorden, som den almindelig fischerigste og beleiligste Fiord paa Sundmøer, saa søge de fleste did at fiske, og saa uden for Land paa Havet, uden de ved Havkanten boende, endskiont der befindes ikke at være mindre deel Torst paa Havet, end i Fiordene, men vel meer, og det 1, 2 à 3 Mil ud efter Havet paa Grundene, allene fordi at enhver udi det ganske Fiskeriets Tid, kan hart ad enhver dog trække op deres Garn af Soen, og sætte dem ud igien, og rart at noget Uveir derudi gjør dem Hinder. Ligesaa frygtes der ikke, at nogen mister Garn og Strenger ved Storm og Uveir, som ofte træffe ind paa Havet. Naar da erfares de Mængde Folk med Baade og Garn udi Borgenfjorden, og de fornemme, at der ikke er Rum at sætte deres Garn ved Siden af andres, bier endeel til langt ud paa Astenen, og sætter saa toers over andres Garnsætninger, da disse fiske ordinair meer, end de, som staae under. I Aaret 1765 var Mængden saa stor i Borgenfjorden, som den aldrig tilforn har været, da der vare de, som havde fra sit Hiem hen ved 30 Mile at reise. Disse havde Fiskeredskaber at fiske med, som vare anderledes indrettede, end dem de her brugte, nemlig Torstegarn af dobbelt Længde, og meer end tvende Gange saa dybe; og isteden for at smaae Stene bleve bundne tæt under Garnene af de her boende for at faae dem sunket til Bunds; saa havde disse Fremmede 10 Favne smalt Tou, eller tykt Snøre, som var bundet fast under

Garnet, med den ene Ende af Touet eller Snoret, og med den anden Ende af Touet havde bundet en temmelig stor Steen, som trak Garnet ned efter i Søen til en vis Distance. Ligeledes isteden for de her boende bruge smaae og smale Træstykker af Ene eller Sellie, der ere bundne fast overst paa Garnet for at holde Garnene op udi Søen fra Bunden, at de staae lige op; saa brugte disse fremmede temmelig store Træstykker, som de kaldede Klubber, der med et Stykke Tou eller Snore af ungefær $1\frac{1}{2}$ Favns Længde vare bundne fast med den ene Ende af Klubben, og med den anden Ende til Garnet, paa det disse Klubber kunde holde og strække Garnet ud lige op i Søen. Forstikellen blev da fornemmelig denne, at de fremmedes Garn stode ungefær 10 Favne fra Søebunden; men deres her brugende stode lige paa Bunden som sædvanlige. De fremmedes Klubber eller Træstykker stod ungefær $1\frac{1}{2}$ Favn over Garnet; derimod stod deres her brugende bunden fast paa Garnet, hvorover man ikke kan regne, at de Garn, som her bruges, staae længere fra Bunden op i Søen, end ungefær $1\frac{1}{2}$ à 2 Favne; men de fremmedes, kan man sikkert sige, staae ungefær 15 Favne fra Søebunden, naar Garnene med deres Toue og Snore under og over Garnet, samt Klubberne indberegnes. Nu veed man, at naar Garnene om Dagen udsættes, saa letter Torsten sig fra Bunden, og staaer langt op i Søen. Disse da, som bruge saa dybe Garn, og saa deres Garn at staae saa høit op i Søen, kan ikke andet end derover fiske overflodigere, end de andre, der Erfarenhed og lærte udi Vaar-fiskeriet i det Nav, da de fremmede enhver Dag nesten fik deres Vaade fulde af Torst; men derimod Indvaanerne saare lidet, og iblant slet intet. Dette skaffede hos Indvaanerne her paa Stedet saadan Forrydelse, at deraf naar havde fyldt ubehagelige Sviter. Der kom en Dag midt i Fiskeriets Tid først en halv Snees Bønder til mig, og beklagede sig over disse fremmede,

mede, at de ikke formodedt Mængden kunde udsætte deres Garn; og desuden besværgede de sig over, at de Fremmede jage Torffen bort ved deres nye Slags Fiskeredskaber, som differerede meget fra deres. Jeg svarede dem, at jeg vilde hjælpe dem i alt, hvori jeg kunde, naar jeg blev overbevist om deres Angivelseres Rigtighed. Imod Slutningen af Vaar-fiskeriet, kom der atter næsten 100 Mand til mig, der beklagede sig ligeledes, som forhen. Og var det da deres sulde Forsæt, naar de reiste fra mig, at de vilde fare hen og tage de Fremmedes Garn af Soen, og aldeles med Magt at hindre dem i at fiske meer udi Borgenfjorden. Efterat jeg havde foreskillet dem, hvad Ansvar og Fortrædeligheder de vilde paa- drage sig, om de med Magt søvede det de søgte; saa fik jeg dem dog ende- lig standset den gang udi deres Forsæt; men paa Anmodning lovede jeg dem noget herom til de høie Stæder udførligen at skrive. Derefter talde jeg med adskillige gamle Mænd for at ville erfare, om disse Garn, der brugtes af de Fremmede, som meldt, kunde enten være meer profitable, eller meer skadelige for Landet; og om de dertil kunde give mig nogen gyldig Raason. Den Raason, jeg da fik, var af adskillig Slags og uden synderlig Grund. Men saa hørte jeg dog siden af nogle saa vittige og gamle Mænd med Fornøielse efterfølgende: at de holdte for, at Garn af 40 Maskers Dybhed vilde virkelig profitere enhver, som bruger dem, langt meer end de Garn, som de her bruge af 18 Masker, men ventelig vilde de og blive meer end dobbelt saa dyre; og ikke een let Sag for den almindelige Hob at cassere de forrige og bekoste sig nye af meer end dobbelt Længde og Dybhed. Ligesaa holdt de for, at det vilde være dem til lige saa stor Fordeel, der havde deres Garn høit op i Soen, som det vilde være dem til Skade, der satte deres Garn paa Soebunden, naar endeel dybe Garn hist og her udi Fjorden med løse Klubber, som veiede, tillige bleve satte høit op i Soen; og det i den

Henseende, at naar Torsken, som de kaldre det, søger Hvile, da søger den Bunden, og vender Snuden lige ned til Bunds, og Sporen lige op. Erfarer da Torsken, at der staaer noget op i Soen, hvorpaa de stode an, naar de om Natten vil søge til Bunds, blive de skrækkede, skrække andre med sig, og søge igien op i Soen; da Torskens Natur, naar den bliver skrækket, er alletider at søge op ad i Soen. Isteden for at Seien, naar den skrækkes, søger alletider ned til Bunds, hvis Rigtighed det her brugende Sæknat, hoormed fanges Sei, bærer Vidne om. Tidere sagde disse Mand: naar alle brugte dybe Garn, og satte dem lige hoit op i Soen, da meente de, at Fiskeriet vilde blive det samme, som at de alle stode paa Bunden; dog kunde det vel være fordeelagtigere at bruge Garnene hoit staaende i Soen, naar de allene til midt i Martimaaned brugte det, og ei længere. Thi derefter søger Torsken alletider til Bunds paa Grundene at gyde sin Rogn og Melke; og da vilde det uden Tvivl være skadeligt at bruge Garnene hoit staaende i Soen, da Torsken derover ei kunde, uden at blive skrækket, søge til Bunds; og altsaa fare tilbage udi Dybet, hvorfra den kom, og hen paa andre Grunde, hvorved Fiskeriet blev ophævet. Men derimod naar nogle brugte dybe Garn hoit staaende i Soen, og andre brugte deres Garn, staaende paa Bunden een og den samme Tid, uden og i den samme Fiord, vilde det være meget skadeligt for den største Hob, som her bruger deres Garn staaende paa Søebunden. Dette troer jeg er en Sandhed, og naar jeg legger dette til, at Torsken ikke kan have noget sikkert Tilflugtsted, naar de blive forskrækkede ved de mange Garn, der udsættes i Soen, i det at der snart sættes Garn paa Søebunden, snart op i Soen, og snart oven for dem igjen; saa er det at befrygte, at Torsken maae søge tilbage, hvor den kom fra, som medbringer alt for stor Skade. Mon troe det skulde have sin Rigtighed, som endeel gamle

gamle Fiskere paaftaae, at den Torst, der har staaet ind i Fiordene, og ved Fiskeriets Slutning igien søger Dybet, naar den har gydet sin Rogn og Melke, er ventendes en anden Tid tilbage, i Fald den ei hindres, som jeg mener kan skee ved alt for tidlig Garnbrug paa dette Sted, at komme igien et andet Aar paa samme Grunde, da saadanne tage og andre flere med sig, er det saa? da er Skaden saa stor, at der ei lettelig igien siden derpaa kunde raades Boed. Da man veed, at intet Fogderie i Norge kan sige sig at være bestandigere lykkeligt ved aarligt Fiskerie end Sundmoer; dog nogle Aar til stor Profit; men nogle Aar igien til liden Fordeel, ja og til slet ingen, men Skade, naar alle Udgifter beregnes, som bør skee, endskiont den største Deel af saadanne Udgifter bliver i Landet; saa kan ikke Skaden blive saa betydelig, som den er fiendelig for den, der taber. Og beregnes en Snees Aar tilsammen, de onde med de gode Aar, bliver dog visselig Beholdningen anseelig, om den just endda ikke blev saa stor, som i Sundmørs Beskrivelse anfores; saa tænker jeg, at det er betænkeligt at bifalde nye Indretninger ved Fiskeredskaber her paa Stedet, forinden man noie har befundet, at de samme medbringe større Fordeel og mindre Skade, end de forhen her brugelige; men heller at sætte sig derimod, indtil man bliver overbevist om dens større Nytte, og i det Sted at foreslaae en bedre Orden til Fiskeriets Drift med de her brugelige Fiskeredskaber, end hidindtil er skeet, saaledes: at baade alle Landets egne Indbyggere kan have Fordeel deraf, saa og Fremmede, der søge hid til dette Sted.

Det 1ste Forslag jeg fremsætter, bliver, at en Samling af Sorenskriveren og 12 gamle og vittige Mænd kunde sættes her paa Stedet til at undersøge: om det ikke er hoist fornødent, at Garnbruger bliver standset i Begyndelsen af Torste Vaarfiskeriet, som nu begyndes 3 à 4 Mil fra

fra Land, førend Torsken kommer længere ind fra Havet, paa det den kunde have frit Indlob under Land og i Fiordene til alles Vel; og saa at fastsætte Tiden, naar Garnbruget skulde begyndes, i Fald det blev anseet for tienstigt, saaledes, som jeg her foran har anført.

2) At de Fremmede, som her komme for at fiske med andre Fiske-redskaber, end de her brugelige: At de blive henvisste til at bruge bemelte deres Fiskeredskaber uden for Land og paa Havet, om de ikke der ogsaa aldeles skulde forbydes. Her ind i Fiordene, tænker jeg, at saadanne bør hindres, om ikke bestandig, dog indtil videre; og blive de ikke paa lovlig Maade hindrede af dem, udi hvis Magt det staaer, frygter jeg for at Almuen her vil selv snart tiltage sig den Myndighed.

Hvad Nytte vilde vel ikke det af mig forhen proponerede Land- og Oeconomie-Collegium eller Societet udi ethvert Fogderie udrette, som hverken vilde koste Kongen eller Publicum, i det mindste saare lidt, baade i saadant og andre Tilfælde efter Omstændigheder at skionne om Landets Vel. Jeg, som en enkelt Person, skriver lidt herom, og sandelig med alt den Omhed og Frygt jeg kan; men hvad kan jeg vel udrette herved? Jeg tænker intet, i det mindste saare lidt; thi jeg veed meget vel, at jeg Eene har ikke saadan Tidem, det hverken jeg eller andre enkelte Mænd bør have, at det Forslag, jeg eller saadan een foregiver skulde være det bedste til det almindelige Bestes Befordring og strax følges. Nei det bør ligesaa lidt tænkes, som det strax bør følges. Men vare Landets vittigste og redeligste Mænd samlede, der kiende Landets Mangel og Fordelse, og alle vare enige udi et eller andet til det almindelige Bestes Befordring, uden Fornærmelse til andre Districter, og andre Slags Næringsveit, saa kunde de bedre følges; men endda ikke saa strax følges, naar det angik det Almindelige, med mindre suffisante Grunde og Aarsager bleve lagte for Dagen til Forandringen eller

Befor-

Befordringen, og Forslaget efter nøieste Undersøgning og Overveielse befandtes at burde billiges.

3) At de her udi Bоргensfunds boende, og de, som ere af Bоргens Sogn, bor frem for andre uden for Sognet have Frihed at benytte sig af Fiskeriet i Bоргensfjorden, det synes at være billigt, da Fjorden ei er tilstrækkelig for alle, allerhelst da man veed, at der har nedsat sig, for mestst Fiskeriet, flere Huusmænd og Pladsemænd, end udi de øvrige 9 Præstegield paa Sundmoer, og har ikke andet at ernære sig af, end Fiskeriet. Og dernæst dem her af andre Præstegield, der have smaae Baade og saa Garn, og ei Leilighed at holde store Havbaade og mange Garn, hvilke smaae Baade bor præfereres for de store, som kan bruge Havet, hvor Torsten, efter den Underretning, jeg har faaet, er allertid i lige saa stor Mængde og større, end i Fjordene, men altid paa Havet. Og hvis ikke det var en Sandhed, var det betænkeligt at udelukke endeel fra saadant Fiskerie i Bоргensfjorden; men da dette foreskres mig at være en Sandhed, hvilket jeg og selv udi 11 Aar paa Sundmoer har erfaret; saa tænker jeg, at foransorte med Billighed kan iværksættes.

Hvor mange Baade Bоргensfjorden kunde med Bequemmelighed rumme, det kan man let gøtgjøre og bevise, ved at opmaale Fjordens Længde og Bredde. Bredten veed man noget nær er ikke større, end naar en fuldkommen Havbaad udsætter sin Garnsætning af 28 à 30 Garn, som iblant bruges udi Fjorden i got Veir, da kan ingen flere udi Bredten sættes af en anden Baad. Længden maatte fornemmelig maales, og naar man da determinerede en saadan stor Havbaad, eller tvende smaae, for hver tolvte Favn kunde man let faae at vide, hvor mange Baade udi Bоргensfjorden kunde fiske.

K. Vorste V. S. Skrifter H. B.

H b

At

At man ikke bør sætte sin Garnsætning nærmere end 12 Favne fra en andens, det skeer af denne Aarsag, at naar en Vaad sætter ud sine Garn, der ere tørre, da synke de ikke saasnart til Bunds, som de, der i nogle Dage have været brugte, og selgelig vaade og tunge. De første Garn, som synke langsom imod de sidste, sætter Strommen hen paa eller ved Siden af de sidste Garn, hvorved begge Fiskerier er forloret, da det er langt værre, end om den ene satte sine Garn tværs over den andens.

Ja ikke allene at tørre Garn kan forarsage dette; men endog de, der ere paasatte store og flidane Kavler, kan forarsage samme Ueilighed, naar ikke andres Garn, som staae nær hos, har samme Sorte Kavler. Thi de første Garn synke vel og endskiont de ere vaade; men langt senere end de, der har smaae og tildeels uduelige Kavler, omendskiont de ere tørre, da Strommen forarsager samme Ueilighed som ved det første Slags; og derfor udsætter ingen, som tænker at fiske, nærmere andres Garn end 12 Favne fra dem. Denne Opmaalning af Borgenfiorden, som jeg her foran har meldt om, skal jeg, om ingen anden vil, med Fornøielse paatage mig at forrette, i Fald denne Postes Forslag skulde finde Bifald.

4) At ingen maatte udsætte sine Garn i Borgenfiorden og andre Fiorder, forend ungefær een Time, forend det bliver mørkt; og ingen være tilladt, efterat de da have udsat deres Garnsætninger og reist hjem, siden at udsætte noget Garn i Fiorden, (paa Havet kan og bør ingen Tid fastsættes), som idelig til denne Tid er skeet til alt for stor Hinder og Skade for de Fiskende. Ikke heller for Dag at reise udi Fiorden, for at, efter nogles Foregivende, trække op deres Garn, hvorndi er ingen Nødvendighed, uden derfor at blive ansæet og straffet med een taalelig Pengebulet paa 1 Rdlr. første gang, og siden dobbelt; samt erstatte

efter

efter Mands Tapation den Fiskepilde, een eller anden derved kunde lide. Dog skulde ont Veir indtræffe, hvor da endeel Vaade med Folt kunde komme ud til deres Garn, og trække dem op, samt igien greie og sætte dem ud; men andre ikke, der have mindre Vaade og Folt, da kunde forvommeldte Foranstaltning ei have Sted. Saadant Veir, at ingen eller ei alle kunde komme ud til deres Garn i Fiordene, falder ikke ofte ind, og vel ikke over 3 eller 4 gange om Aaret. Ved saadan Anstalt kunde man vente, at de fattige, der ei have Leilighed at forskaffe sig Garn, kunde om Dagen, naar de andres Garn vare optagne, trække noget med Snøre. Ja og de selv, der brugte Garn, naar deres Garnsætning var greiet, som ellers ei kan skee, det Erfarenhed lærer; hvilket jeg her foran har meldet og viist som alt uden Tvivl vil geraade til alles Vel.

Til Slutning i Henseende til Fiskeriets Drift, har jeg dette at anføre, som vel ikke er alle bekiendt. Der erfares aarlig, at endeel Fiskere, der udsætte deres Garn nær ved andres paa een Tid og Sted, og har ligesaa gode Garn og Ravler som hine, ja og bedre; men naar Garnene optrækkes af Søen, befinde de forste, at de faae ikke halv Parten saa megen Torst, som de andre. Dette heder da bestandig, at de forste ere uslykkelige; men Aarsagen dertil er fornemmelig denne: at de forste ikke veed og har observeret Grundenes Beskaffenhed, nemlig enten Grundene ere bedekkede med Sand, og folgelig lyse; eller Grundene ere bedekkede med Tang, Havgræs ic. og folgelig mørke, hvorefter Garnbruget paa ethvert Sted maae indrettes. Er Grundene lys, bør man ei bruge nye barkede Garn, som derover ere blevne mørkerøde; men Garn, der ere brugte et par Aars Tid, saa Barkningen er gaaet af dem, og de desforærdelst ere blevne lyse og hvide, eller og ubarkede Garn. Udi disse fanges dobbelt saa megen Torst hart ad, naar de paa

lys Bund ere udsatte, som udi mørk Garn. Og ligesledes mørke Garn paa mørk Grund, hvilket allerbest kan erfares, naar man bruger nogle mørke og nogle lyse Garn udi en Garnsætning; allerhelst naar Maanen finner, og Natterne ere lyse.

Ru venter vel at skrive noget om Fiskeriets bedre Virkning; men dette bliver saare lidt. Det, som jeg da for det

1ste vil have erindret, er, at saavel Tiden paa Aaret, naar Torskens fanges, som Torskens Mavehed eller Fedme maade tilfuge enhver, hvad Sort Fiskebare den skal virkes til. Udi Negotie er vel den fedeste Torsk meest affættig, og tilfuge tientigst, saa vidt mig er bekiendt, til al Slags Virkning, naar den kun kan blive vel virket; men da den største Deel Torsk, som fanges her paa Sundmoer, virkes af Bønderne næsten allene til tør Fisk, hvorved er mindst Noie, Bekostning og Hazard; saa er det igien fornødent at paasee til hvad Slags Sort tør Fisk, den mave Torsk bør virkes, naar den til beste Fordeel baade for de Fiskende og Handlende skal affattes; og da tænker jeg, at det bliver ingen anden Sort, end Rundfisk.

Efter Forestilling har vel vor allernaadigste Konge ved Forordning fastsat, at hvad Torsk der fiskes i Nordland skal af tør Fisk virkes til Rundfisk. Og hvad Torsk, der fiskes paa Sundmoer, skal igien virkes til Rodfisk. Og saaledes videre udi Bergens og Trondhiems Stifter, alt i Henseende, at det er befundet som den fornemste Aarsag hertil, at udi Nordland er den Torsk, som der fanges og saaes, maverere, end den som fanges paa Sundmoer. Saa og at den saaes tidligere om Aaret paa det første Sted, end paa det andet, hvorved den kan tørris bedre til Rundfisk, da tvende Torsk blive bundne tilsammen, uden at nogen flekkes, hvilket ei saa vel og tienlig af stor og feed Torsk kunde skee, som af den mave; men derimod er den fede og store Torsk, som bliver flekket
lige

lige efter Ryggen tieligere til Rodskier, og udi Negotien fordeelagtigere. Det tvivler jeg ikke paa at have sin Rigtighed.

Hvorfor, at den Torff, der udi Sundmoers Fogderie fanges, som ikke af stor Betyndenhed skeer, forinden sidst i Februar og i Martimaaneder, skulde befindes federe og større, end den der fanges i Nordlandene, da dog Torffe-Fiskeriet begyndes alletider der en Maanedes Tid ungesker forend paa Sundmoer, og det er befundet, at den Torff, som fanges først, er alletider større og federe end den, der fanges sildigere, det kunde jeg i Forstningen ei begribe; men da jeg siden er bleven underrettet om, hvad Fiskeredskaber de der bruge, saa mærkede jeg strax Forforskjellen. Udi Nordland bruges fornemmelig og allene Snøre og Line til at fiske og fange Torffen med; og den Torff, som saaledes fanges, veed man, er alletider den mavreste, og derfor tillige den graadigste at tage fat paa Aagnet og bide over Angelen.

Derimod bruges her paa Sundmoer gemeentlig overalt Garn at fange Torffen udi. Det Slags Torff, som fanges udi Garn, er saa fiendelig fra den, som fanges ved Snøre, at enhver lettelig kan see Forforskjellen. Thi Garnetorffen er seed og tyk, og Hovedet lidet imod den øvrige Krop, derfor, naar Hovedet kommer i Garnet, kan dens øvrige Deel ei komme igiennem Masken paa Garnet; men ved det at Torffen og al anden Slags Fisk vil alt fremad, saa bliver den saa indviklet i Garnet, at Fiskeren har Noie for iblant at faae den igien ud af Garnet. Derimod er den Torff, som fanges ved Snøre, smal og lang, og Hovedet større end dens øvrige Krop, saa at, naar det Slags Torff kommer udi Garnet, og igiennem Masken med Hovedet, kommer den siden lettelig igiennem med dens øvrige Krop, formedelsst Torffens Mavrethed og Slunkenhed; og just derfor er det rart at faae saadant Slags Torff udi Garn. Heraf erfares som en Sandhed, at

Maaden til at fange Torsken paa, gjør foranførte Forskiel; og derfor kan enhver let begribe, at naar de udi Nordlandene finde deres Fordeel at bruge Garn, som paa Sundmoer, saa bliver deres Torsk, som der fanges, langt tienligere til Rodskier, end til Rundfisk; og ligesaa i Fald de her paa Sundmoer skulde legge af at bruge Garn, men i den Sted bruge Snøre, saa blev den her fangede Torsk langt tienligere til Rundfisk, end til Rodskier. Desforuden befindes ikke den Torsk, som saaledes fanges, at være alle Aar lige feed eller maver; ja Forskiellen er saa stor, at naar man et Aar kan faae een Tonde Lever, hvorefter Torskens Fedme og Godhed skionnes, af 200 à 230 Torsk; saa faaer man neppe et andet Aar een Tonde Lever af 300 à 330 Torsk; folgelig er den ikke alle Aar tienlig til et Slags Virkning.

I Aaret 1764 kom der, efter Beretning, en temmelig Mængde Torsk ind udi Nordland; men de fiskede dog ganske maadeligt, og meget lidt paa endeel Steder, af Aarsag, at Torsken samme Aar var meget feed, og vilde ikke synderlig tage fat paa Agnet; undtagen endeel Borgere eller Handlere der paa Stedet, som havde lagt sig til nogle Garn, dem de samme Aar brugte. Disse fiskede saa vel og overflodig med Garn, at jeg nok troer, der blive mange flere, som efterfolge deres Exempel med Garnbrug for Estertiden.

Samme Aar 1764 var ligeledes den Torsk, som af Habet kom her ind til Sundmoer saa feed, at de der ikke havde da Garn, men allene Snøre at fiske med, kunde ligge paa Fiorden den ganske Dag for at fiske, og dog ikke fik saa meget, som de om Astenen kunde spise; hvortilmod de, der havde Garn, kunde faae paa samme Sted, og samme Dag saa megen Torsk, at de fyldte deres Vaade. Altsaa tanker jeg, kan den Sort Virkning af Fiskevare være et Aar udi Negotie god og skiont Gods, som et andet Aar er slet; ja Gods, der bliver vrager og
 utienligt

uffentligt i Negotte, naar Torffen allene skal virkes til et Slags, og ikke til andet, hvilket kan ei andet end medføre største Skade baade for de Giffende og Handlende.

Desuden tanker jeg, det vilde ikke blive lidet skadeligt, naar ikkun paa de Steder, som allene er befaleet at virke Rundfisk, og ikke Rodfisk; eller Rodfisk, og ikke Rundfisk, at de det eller det Aar fiske, og ikke de andre, da vilde jo Prisen paa den Sort, hvoraf var virket og faaet et stort Quantum, falde lige saa meget, som den vilde stige paa den Sort, hvoraf var virket lidet eller intet; Derimod blev enhver tilladt at virke det, som de saar, at deres Torff var tielig til, saa vilde der baade blive noget virket af enhver Sort, og Varene blive meer begierlige og affætlige.

Udi 12 Aar har jeg paa Sundmøer erfaret, og ligeledes enhver Bønde, at paa Slutningen i Torffe Vaarsfiskeriet, som er sidst i Marts og først i Aprilmaaned, maae Garnene lægges af og Snoret bruges, da Torffen ordinaire befindes saa maver, at den aldeles ikke efter mine Tanker bør virkes til Rodfisk, men bedre tielig til Rundfisk; thi bliver saadan maver Torff virket til Rodfisk, bliver den, naar den er tør, at see til, som et skrumpet Skind. Jeg veed vel, at nogle vil foregive, at Rundfisk, som virkes den Tid paa Aaret, bliver saur; dertil svares, at det er ikke sandt, naar ikkun, som meldt, den smaae og mavre Torff dertil tages; thi jeg veed, imedens jeg har boet paa Sundmøer, at jeg i den Tid til min Huusholdning af saadan maver Torff har ladet virke Rundfisk; men aldrig erfaret, at een eneste er bleven saur; dog skulde den store og fede Torff dertil tages udi Aprilmaaned, tvivler jeg ikke saa meget paa, at den blev uduelig til Rundfisk. Men hvem vilde ikke see paa sin egen Fordeel, og virke Torffen til det, den kunde blive tielig til og affættlig.

Jeg tilstaaer vel, om enhver fik Frihed at virke sin Torsk saaledes, som de syntes deres Vare kunde blive tienslige til; saa vilde dog slet Guds alligevel indsnige sig udi Handelen; men enhver kan dog med Billighed tænke, at det Quantum kunde ikke ved den givne Frihed blive saa betydeligt, som naar Landet er pligtig at virke et Slags, og ikke et andet.

Skulde det ikke være ligesaa billigt isteden for at hindre et District og Landskab, at virke deres Vare til det, som de synes at være baade tienslige til og Fordeel ved, at paalegge enhver Overorager udi Kiøbsstederne noie at have Indseende med saa vel deres Underbetientere, eller Underoragere, som med Skippere og Kiøbmand, naar Varen blev indskibede til Udførsel, at intet slet Guds bliver indbragt udi Skibet med got Kiøbmands Guds; og i Fald saadant skede, da alle efter Fortieneste at blive ansættede og straffede. Det synes mig større Billighed, at saadanne Skyldige leed, end et stort Landskab af Uskyldige skulde lide.

Hvorledes Rodskier, Rundfisk, Klipfisk, saltet Torsk &c. bliver virket, er unødigt her at anføre, da det vel er de fleste forhen bekendt; men i Henseende til Virkningen maae iagttages for det

2) At Torsk, som er ophængt til Rundfisk og Rodskier, maae ikke hænge for længe paa Naret, forinden den tages ned af Fiskegiellen, paa det ikke al Saft og Kraft formedelst Bind, Soel og Veirligets idelige Forandringer skal af den udtrækkes og bortsvinde; hvorved Varen blive baade uanseelige i Negotien, og meget lette udi Bægt; ja ganske vist differerer i det mindste fire Torsk paa een Vaag tør Fisk; men saasnart den er bleven tør, bør den tages ned og indlægges udi Soebøden i store Lag, og jo større jo bedre, hvorved den baade bliver anseeligere, og ved Bægten fordeelagtigere.

3) Alle Slags Fiskebare bør strax virkes til det, som det er bestinret til, og ikke lade Forsken ligae en Tid lang uvirket, som ofte skeer, hvorved Varene ei allene blive sundere og anseeligere, men endog fordeeligere, besynderlig saadanne Vare, som ved Bxgt udsælges.

4) Naar Fisk saltet til Klipfisk, som skeer ordinaire paa Soeboedguldvet udi Lag, eller i Mangel af Soebod, saltet den paa Berge under aaben Himmel, dog paa saadanne tørre Berge, at ikke Vandet eller Regnen strømmer neden under Laget, hvorved Saltet trekkes ud af den underste Deel af Forsken, og folgeelig derover snart kan raadne. Da er dette fornemmelig at observere, at ikke disse forommeldte Lag maae være høiere end til Knæet paa en maadelig Karl; thi ere de meget høie, saa bliver den underste Deel Fisk, formedelst den derpaa liggende Tynade af de andre saltede Fisk, saa flad og tynd, og tillige saa let udi Bxgten, naar den er tør, i det at Gaften og Kraften af Fisk er derover udperket, at der gaade nok i pæret flere Fisk paa Baagen, end de, der ligge udi smaae Lag. Men derimod, naar den er bleven tør maae den udi store Lag indlegges udi Soeboeden, baade i Henseende at Klipfisk derved bliver glat og slet, saa og at den øverst tørrede Klipfisk paa Laget alletider slaar sig i Soeboden eller bliver fugtig, og des Aarsag maae tages af og tørres paa ny, forinden den kan udveies og sælges; hvorved spares endeel Meie, Hazard og Bekostning. Jeg har ladet mig sige, at den Fisk, som fanges ved de Amerikanske Kyster, skal ikke have udi sig en sort Hinde, men alle en hvid Hinde; og derfor, naar den Fisk virkes der til Klipfisk, tages ikke Hinden af, som her, hvilket er en stor Vættelse for de virkende. Det var at ønske, at man tilfortædellig blev underrettet om det ikke ligeledes kunde lade sig giøre her, at man slap at tage Hinden af Fisk, da samme Hindes Aftagelse ikke contribuere noget til Fisks Godhed eller Sæthed; men allene at den seer anseeligere ud. Skulde det ikke differere udi Prisen, vilde det virkelig profitere Landet, da saa mange flere Mennesker kunde benytte sig af Fiskeriet, som ellers bruges til denne sorte Hindes Aftagelse; og ligeledes med større Fordeel affatte den, da saa mange flere Bekostninger derved bleve sparede.

Forinden jeg slutter, har jeg noget, som jeg først maae spørge om, og dernæst noget, jeg indstændig vil bede om.

Det, som jeg vil spørge om, er: Skulde det ikke geraade til det Almindeliges Beste og Landets Vel, at der ugentslig, besynderlig fra Julii og ungefærlig hen til Augustmaaned, udi Aviserne blev indført paalidelig Underretning, hvad Pris Fiskevarene af enhver Sort paa de fornemste fremmede Stæder vare udi? om bemelte Priser formodentlig vilde falde eller stige? om den eller den Sort Virkning kunde formodes at blive affat udi stor Quantitet eller liben, og saa videre? og hvem kunde og vilde vel udrette dette saaledes, at enhver dertil kunde have Tillid? Jeg tænker ingen uden de høie Herrer udi General Land og Deconomie-Collegio ville paatage sig det, som ved de danske værende Agenter og Consuler paa fremmede Stæder kunde derom lade sig underrette, og siden samme udi Gazetterne bekiendtgjøre.

Det, jeg allerydmigst vil bede om, er dette: Da her paa Sundmoer er vanskeligt og rart at faae gode Ravler til alle de her behovende Torstegarn, hvorpaa meer eller mindre Overflodighed af Fiskerie aarligen meget beroer. Og vel ventelig om nogle faae Aar herefter vil blive endda mere rare og kostbare, og maaskee ikke for Penge at faae, da til denne Tid ei er observeret, at ander Træ dertil kan bruges, end Sellie og Eene, og langt fra ikke heller alt af det Slags. At nogen vil give os en Beskrivelse over saadan en bestandig Fernis, men tillige ei for meeret kostbar, som kan stryges eller smøres over Ravlerne, at de ikke trække Søe til sig, da andre Sorter let flydende Træ og dertil kan bruges.

For saadan Tjeneste ville den samme ei alleneste hos os forskaffe sig et udødeligt Navn, men alle og enhver, baade paa dette Sted og flere, være ham høist forbunden og takkyldig.

Melchior Falck (*).

(*) Den, der har ordnet og skrevet Titlerne over Afhandlingerne, har tilskrevet Ser om denne Afhandling. En Seil, man først blev væet, da det var for sildig at rette den.